

Močvirni travnik z ozkolistnim muncem in navadnim mrzličnikom v Doliču; spomladanski aspekt, 2009

10. Navadni mrzličnik (levo) in traunsteinerjeva prstata kukavica, ogroženi močvirski rastlini

Značilne močvirske rastline so šaši, vedno z enospolnimi cvetovi; na sliki od leve proti desni: togi, ostroluski in srhki šaš

Jesenska vresa in volk (volčič, baloh) sta značilni rastlin pohorskih planj, ki se zaradi opuščanja rabe zaraščajo

Navadna mračica, gorska nebina (levo), in grenka grebenuša (desno) so značilne rastline suhih travnišč na karbonatih

Trajna travišča

Vegetacijo in floro trajnih travišč bi lahko, glede na geološko podlago, vodne lastnosti rastišč, nadmorsko višino in rabo tal, razdelili na več tipov. Za vsa travišča velja, da so nastala zaradi kmetijske rabe, potem ko je človek posekal prvotne gozdove. V nižinah je do nedavnega na boljših tleh prevladovala kosna raba s pašo jeseni in pašna raba na plitvejših slabših tleh. V zadnjih letih se delež pasenih površin povečuje tudi na boljših tleh. Obširnejši ekstenzivni pašniki so bili v preteklosti v višjih legah, predvsem na pohorski strani, kjer se je pasla živina poleti. Ta tip rabe travišč je na območju Mislinje v upadanju zaradi vse manjše kmetijske dejavnosti in selitve prebivalstva v dolino. Zato se planje, tipična antropogena travišča pohorskega ovršja, zaraščajo, prav tako travnate površine v nižjih, odročnih legah ali na plitvih tleh slabše kakovosti. Glede na geološko podlago in lastnosti tal ter odvisno od rabe, se bistveno razlikujejo dobro produktivna travišča na globokih, vlažnih tleh od revnih travišč na plitvih in suhih tleh. Za kmetijsko rabo so pomembnejša prva, ki bi jih lahko uvrstili v red visoka pahovkovja (*Arrhenatheretalia elatioris*) in njim sorodne tipe. Košena so vsaj trikrat letno in pogosto gnojena. V njih prevladujejo visoko produktivne trave kot so visoka pahovka (*Arrhenatherum elatius*), navadna pasja trava (*Dactylis glomerata*), travniška bilnica (*Festuca pratensis*), travniška latovka (*Poa pratensis*), trpežna ali angleška ljulka (*Lolium perenne*) in zlati ovsenec (*Trisetum flavescens*) s primesjo zelo zaželenih metuljnic. Te so navadna črna (*Trifolium pratensis*) in plazeča detelja (*T. repens*), navadna nokota (*Lotus corniculatus*), travniški grahor (*Lythirus pratensis*) in ptičja grašica (*Vicia cracca*). Prisotne so še zeli, med njimi navadni regrat (*Taraxacum officinale*), navadni rebričec (*Pastinaca sativa*), jesenski otavčič (*Leontodon autumnalis*), navadni glavinec (*Centaurea jacea*), ozkolistni trpotec (*Plantago lanceolata*), travniško grabljišče (*Knautia arvensis*), vzhodna kozja brada (*Tragopogon orientalis*), ripeča zlatica (*Ranunculus repens*), navadna črnoglavka (*Prunella vulgaris*), navadna ivanjščica (*Leucanthemum ircutianum*) in mnoge druge. Mnoga od teh travišč so bila v preteklosti njive, pogosto jih umetno obnavljajo s sejanjem trav in metuljnic, ki so dobre krmne vrednosti. Z vidika biotske raznolikosti so bolj zanimiva travišča na plitvih in suhih tleh in tista, ki so nastala iz poplavnih in močvirskih gozdov. Ta travišča so vključena v območje Natura 2000.

Na pohorski strani so na plitvih kislih tleh planj višinski pašniki z značilno združbo navadnega

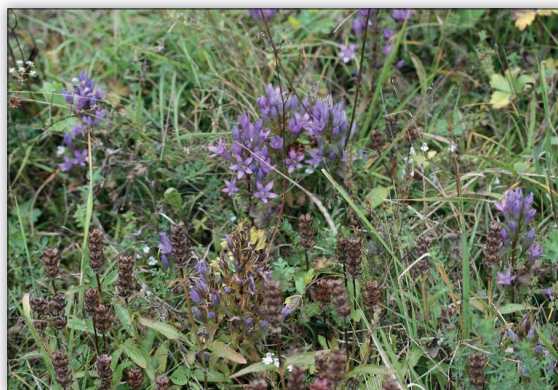
volka in arnike (*Arnico-Nardetum*). Združba je v močnem zaraščanju. Na karbonatni podlagi so v to varstveno kategorijo vključeni suhi travniki majhnih površin na območju Doliča, ki bi jih lahko uvrstili v red *Brometalia erecti*, čeprav se značilnica te združbe, pokončni stoklasec (*Bromopsis erecta*), zaradi mrzle klime v teh rastiščih komajda pojavlja. Suha travišča so vrstno bogatejša na karbonatni podlagi. V njih so številne kukavičevke in druge redke in lepo cvetoče rastline sušnih in toplih rastišč. Ta travišča so ogrožena na več načinov. Če se raba travišč ohranja, jih ogroža pretirano gnojenje in prepogosta raba, kar oboje uničuje ogrožene vrste. Še pogosteje so prizadeta zaradi svoje majhne produktivnosti ali pa opuščanja kmetovanja nasploh, ko teh travišč ne uporabljajo več in jih že zarašča gozd.

Hitre spremembe v sestavi teh travišč v odvisnosti od njihove rabe smo podrobneje proučili na izbranem južnem pobočju na dolomitni podlagi v Gornjem Doliču. Globoka tla (globlja od 100 cm) se izmenjujejo s plitvimi (do 20 cm), na katerih je bil pred kmetijsko rabo gozd, na globokih tleh verjetno združba *Homogyne-Fagetum* in na plitvih *Erico-Pinetum*. Na teh traviščih so bile v preteklosti tudi njive, v zgornjih legah pred vsaj 70–80 leti, v srednjih še pred 50 in v spodnjih pred 30 leti. Strmejšje vrhnje lege že zaraščata trepetlika (*Populus tremula*) in beli topol (*P. alba*), ki ju spremljajo smreka, rdeči bor in dob. V osrednjem delu je manjši visokodebelni sadovnjak, nižje so še dvakrat na leto košena travišča. V preteklosti so tod v jesenskem času tudi pasli, kar so opustili pred približno 20 leti.

Travišča na globokih tleh bi lahko uvrstili v skupino visokih pahovkovij, z bolj tipično sestavo v spodnjih legah, kjer še kosijo, in močno spremenjenih na vrhu, kjer se začena proces zaraščanja. Na plitvih tleh prevladujejo fragmenti združb s pokončnim stoklascem, ki je sicer zelo redek. Raznovrstnost je zaradi ekstenzivne rabe travišč dokaj velika. Trave nikjer ne prevladujejo, delež metuljnic je še manjši od deleža trav. Za ohranjanje biotske raznovrstnosti so najbolj zanimive površine na plitvih tleh, kjer raste do šest vrst kukavičevk. Te so navadna (*Orchis morio*) in trizoba kukavica (*Orchis tridentata*), navadni kukavičnik (*Gymnadenia conopsea*), navadna oblata kukavica (*Traunsteinera globosa*), dvolistni vimešnjak (*Platanthera bifolia*), dolgolistna naglavka (*Cephalanthera longifolia*) in širokolistna močvirnica (*Epipactis helleborine*). Poleg njih uspevajo tu še druge zanimive vrste, kot so rumeni lan (*Linum flavum*), gorska nebina (*Aster amellus*), spomladanski svišč (*Gentiana verna*), navadna mračica,

Trizoba kukavica – značilna rastlina suhih travnišč na karbonatih

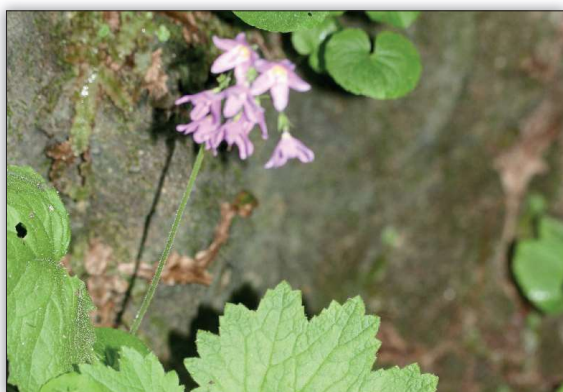
Fragment suhega travnika jeseni, s hrapavim sviščevcem in velecvetno črnoglavko (v plodu)

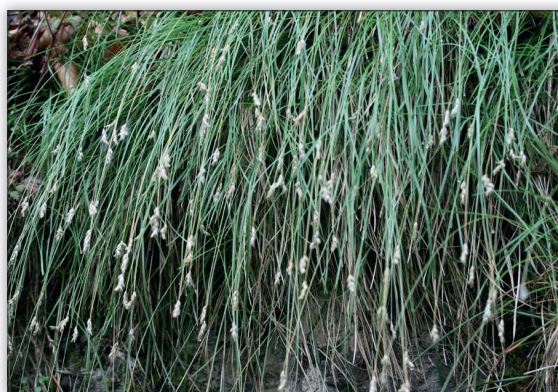
Marjetičastolistna nebina raste normalno v pasu ruševja in v alpskih tratah. V Hudi luknji se je zaradi senčne lege rastišč ohranila kot glacialni relikv

Tudi alpski srobot raste na skalah pred vhodom v jamo Huda luknja

Rastišče kortuzovke na skalah ob vhodu v Hudo luknjo je bilo, poleg rastišča na Uršlji gori, do nedavnega edino znano nahajališče te vrste v Sloveniji

Strma skalnata pobočja soteske Huda luknja porašča značilna alpska trava pisana vilovina, ki uspeva običajno šele v alpin-skem pasu